

HOMILIA POGRZEBOWA ŚWIADECTWEM O CHRYSZTUSIE ZMARTWYCHWSTAŁYM

Wstęp

Kościół wypełnia swoją misję przez realizację trzech podstawowych zadań: prorockiego, kapłańskiego i pasterskiego. Funkcja głoszenia Słowa Bożego należy do zadań prorockich, jednakże ich wykonanie włączone jest w działanie pasterskie¹. Funkcje głoszenia Słowa Bożego podejmuje Kościół między innymi w ramach celebracji pogrzebu. Skupia się ona na uroczystym rycie, który przez modlitwy, Słowo Boże towarzyszy złożeniu ciała zmarłego (członka wspólnoty Kościoła) na miejsce oczekiwania na dzień zmartwychwstania².

Nadrzędną racją wyjątkowej celebracji pogrzebu kościelnego jest fakt, że przez chrzest ciało zmarłego było świątynią Ducha Świętego oraz, że lokalna społeczność we wspólnym wyznaniu wiary w zmartwychwstanie odprowadza doczesne szczątki na miejsce spoczynku w oczekiwaniu na dzień zmartwychwstania³.

Konferencja Episkopatu Polski we *Wskazaniach dotyczących homilii mszalnej* (nr 2)⁴ odniosła się do przepowiadania podczas celebracji pogrzebu. Podczas liturgii pogrzebowej, najczęściej punktem centralnym jest Msza święta podczas której zalecana jest homilia obrzędowa. Została w nich podkreślona powinność przepowiadania podczas celebracji obrzędów pogrzebu. Homilia powinna być odpowiednia, to znaczy, że nie może być mową pochwalną o zmarłym ale okazją do głoszenia Zmartwychwstałego Chrystusa⁵.

---

¹ Por. S. DYK, *Podmiot przepowiadania homilijnego w świetle współczesnych dokumentów Kościoła*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 8(2009), s. 283-284.

² Por. A. CHWASTEK, *Kto ma prawo do pogrzebu kościelnego?*, <http://gosc.pl/doc/2025398> [dostęp: 16.06.2014].

³ Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 446.

⁴ Wskazania zostały przyjęte podczas 377. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, nr 23/377/2017 z dnia 14 października 2017 r, <https://episkopat.pl/biskupi-homilie-powinny-byc-kazdorazowo-starannie-przygotowywane/> [dostęp: 04.01.2019].

⁵ Por. *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1991, nr 56,60. Także, C. NISIGLIA, *Annunciare la vita nell'ora della morte*, Torino 2015, s. 17.

Rodzi się pytanie czy homilie pogrzebowe są właściwym przekazem treści, które pouczają i pocieszają dla uczestników paschalnej liturgii wskazując na cel zgromadzenia liturgicznego dedykowanemu zmarłemu. To jest właśnie problem artykułu, który streszcza się w pytaniu: czy głoszone homilie obrzędowe są świadectwem o Chrystusie Zmartwychwstałym, a więc czy mają wymiar paschalny? Rozwiązaniu problemu artykułu służy niniejsze studium ujęte formie tryptyku:

1. Śmierć powszechnie celebrowe swoje misterium

Nie ma na świecie żadnej ideologii, która popadłaby w iluzoryczną pułapkę i wykluczałaby zjawisko śmierci. Jest ona wpisana w egzystencję świata i znacząco swoją obecnością każdą chwilę jaka upływa na ziemi⁶. Rzeczywistość śmierci znajduje swe zainteresowanie w wielu dziedzinach nauki, sztuki czy folkloru. Dlatego też śmierć nie jest obojętna dla religii chrześcijańskiej i dlatego zajmuje w niej istotne miejsce. W myśleniu o śmierci objawia się troska o życie⁷. U podstaw *Credo* znajduje się konstatacja, że przez śmierć Jezusa Chrystusa przyszło zbawienie i Kościół proklamuje tajemnicę śmierci Chrystusa aż powtórnie przyjdzie⁸. Choć nawet w brzmieniu terminologii jaką aplikuje teologia dla rzeczywistości śmierci jest ona zakwalifikowana jako wydarzenie ostateczne, utrzymuje ona swoją stałą pozycję w teraźniejszości. Choć ludzka natura w swej słabej kondycji w konfrontacji ze śmiercią zawsze kończy się porażką w wymiarze cielesnym, to z drugiej jednak strony jest osadzona na solidnym fundamencie wiary i duchowości. Są one jak dwa filary podtrzymujące ludzi wierzących w triumf Chrystusa i ufających w miłość miłosierną Boga, który pragnie naszego zbawienia⁹.

2. Chrześcijańskie spojrzenie na rzeczywistość śmierci w świetle Biblii

Stary Testament nie podaje solidnej doktryny o śmierci. Stoi w kontraście z kulturą narodów ościennych, które rozwinęły bogatą interpretację i oprawę dla faktu śmierci. Lud Izraelski zaakceptował śmierć jako rzeczywistość naturalną i akcentował ją gdy następowała po długim życiu i licznie pozostawionym potomstwie (por. Rdz 25, 8). Nie brakowało też interpretacji absurdalnej dla faktu śmierci (por. Koh 1, 2-2, 26). W doszukiwaniu się skutków – przyczyn śmierci – nurt autorów starotestamentalnych pism kon-

---

⁶ Por. J. A. KŁOCZOWSKI, *Wierzę Bogu ufam człowiekowi*, Poznań 2015, s. 46.

⁷ Por. A. SIEMIANOWSKI, *Śmierć i perspektywa nadziei*, Bydgoszcz 2009, s. 35, 59-64.

⁸ Por. W. CHROSTOWSKI, *Drogowskazy biblijne*, Warszawa 2015, s. 248.

⁹ Por. J. MISIUREK, *Wiara i sakramenty w życiu duchowym*, Częstochowa 2013, s. 328-329.

centrował się na śmierci jako karze za grzech (por. Lb 12, 1.9-10; 2 Krl 12, 15.18)¹⁰. Niewierność, odejście od Boga, zdrada przymierza wiąże się w Starym Testamencie z karą, którą uosabia śmierć. Ale pomimo tej dramatycznej scenerii, Bóg jest niezmienny w swej pozycji i relacji do człowieka i jak stwierdza Ezechiel nie chce śmierci grzesznika, ale oczekuje aż on odwróci się od swojego zła (por. Ez 18, 23)¹¹.

Nowy Testament podąża za starotestamentalnym rozumieniem śmierci utrzymując jej charakter uniwersalny i interpretując ją jako konsekwencję grzechu¹². Jednakże od chwili zmartwychwstania Chrystusa zachodzi poważna zmiana w spojrzeniu na fakt śmierci. Jezus Chrystus przemienia to co było znakiem grzechu w akt całkowitego posłuszeństwa Ojcu i bezwzględnego odrzucenia tajemnicy nieprawości. W swoim ciele Chrystus przeżywał horror oraz lęk konania i śmierci. Jezus przez swoją śmierć stał się symbolem aktu całkowitego zawierzenia i ofiary wynagrodzenia składanej Ojcu Przedwiecznemu. Śmierć Chrystusa stała się sakramentem ludzkiego wyzwolenia i usprawiedliwienia. Chrystus przemienił śmierć w sakrament, jako absolutną realizację ludzkiej egzystencji w Bogu¹³. Śmierć stała się ceną wynagrodzenia za grzechy i gwarancją dla życia wiecznego. Święty Paweł ambitnie to wyraża w liście do Rzymian: „Po to bowiem Chrystus umarł i powrócił do życia, by zapanować tak nad umarłymi, jak nad żywymi” (Rz 14, 9).

W Bogu śmierć straciła swą moc. Pozbawił ją Jezus przez swoją mękę śmierci i zmartwychwstanie spłacając dług Bożej sprawiedliwości zaciągnięty przez grzech Adama. Od tego czasu rodzi się nowy sposób rozumienia śmierci. To znaczy akt ludzkiego działania wobec śmierci jest przeżywany w poczuciu wolności (ku wolności wyswobodził nas Chrystus – Ga 5, 1)¹⁴. Tę wolność daje Zmartwychwstały Pan, pomimo, że zasmuca nas konieczność śmierci.

3. Zmartwychwstanie Pana w centrum homilii pogrzebowej

Wskazania Konferencji Episkopatu Polski odnoszą się do przepowiadania podczas liturgii pogrzebu. Poczynając od średniowiecza aż po *Vaticanum II*, w przekazie Słowa Bożego dominuje forma homilii, czyli pouczania odwołującego się do intelektu, wywierającego nacisk na wolę, często poruszającego warstwę uczuć. Tymczasem II Sobór Watykański w *Konsty-*

---

¹⁰ Por. J. A. SAYES, *Escatologia*, Madrid 2006, s. 39-41.

¹¹ Por. T. STEC, *Zjawisko śmierci w ujęciu religijno-filozoficznym*, „Premisla Christiana” 17(2016/2017), s. 248.

¹² Por. Tamże.

¹³ Por. R. LATOUREL, *El hombre y sus problemas a la luz de Cristo*, Salamanca 1984, s. 422.

¹⁴ Por. J. MISIUREK, dz .cyt., s. 68-68.

tucji o liturgii świętej postanowił: „Jako część samej liturgii zaleca się bardzo homilię, w której z biegiem roku liturgicznego wyklada się na podstawie tekstów świętych tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego” (KL 52)¹⁵. Homilia w klasycznym ujęciu powinna: uwzględniać informację o wydarzeniu zbawczym proklamowanym w liturgii Słowa, dawać pouczenia, w oparciu o teksty paralelne; odnosić się do życia i prowadzić słuchacza do jednoczenia się z Zmartwychwstałym¹⁶.

Na pierwszy plan w paschalnej refleksji ważne jest podkreślenie, iż zmartwychwstanie jest faktem popartym świadectwem tych, którzy spotkali żywego Pana. Tę okoliczność odnotowują wszyscy Ewangelisti (por. Mt 28; Mk 16; Łk 24; J 20)¹⁷. U św. Marka np. zmartwychwstanie Jezusa jest ostatecznym dowodem Jego boskości. Pusty grób podkreśla nową rzeczywistość, która odbiega od zasad ludzkich wyliczeń i sposobów weryfikacji. Dzieje Apostolskie oraz św. Paweł we wszystkich listach ukazują Pana Zmartwychwstałego¹⁸. Chrystus jest wypełnieniem Przymierza, które Bóg zawarł z Abrahamem (por. Ga 3, 16). Wszystkie obietnice Boże znalazły w Nim swoje wypełnienie (por. 2 Kor 1, 20)¹⁹. W zmartwychwstaniu Chrystusa chrześcijaństwo nabiera nowej tożsamości w myśl powiedzenia św. Pawła: „Jeżeli więc ktoś pozostaje w Chrystusie, jest nowym stworzeniem. To, co dawne, minęło, a oto stało się nowe” (2 Kor 5, 17)²⁰.

Sam fakt zmartwychwstania jest motywem uzasadniającym wiarę Pawła. Zmartwychwstanie jest potężnym znakiem poręki Boga dla Jezusa (por. Dz. 17, 31). Zaświadczyli o tym ci, którym ukazał się Pan po zmartwychwstaniu (por. 1 Kor 15, 5). Nauka Pawła o zmartwychwstaniu ciał wypływa z wiary w śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa (por. 1 Tes 4, 14). Wyjaśnia ją apostoł głównie w pierwszym liście do Koryntian (1 Kor 15, 1-58). Dzieło odkupienia i głoszenie Ewangelii staje pod znakiem zapytania jeżeli nie ma wiary w zmartwychwstanie Chrystusa, jeśli Chrystus nie zmartwychwstał. Jego zmartwychwstanie warunkuje nasze zmartwychwstanie²¹.

¹⁵ Por. A. ŚLIWIŃSKI, *Słowo Boże w Kościele: z problematyki przepowiadania Słowa Bożego*, „Studia Elbląskie” 4(2002), s. 194-195.

¹⁶ Por. S. DYK, *Homilia w osmozie z teologią liturgiczną*, „Polonia Sacra” 2(2017), s. 27-28.

¹⁷ Por. F. X. DURRWEL, *Mystère pascal et Parousie. L'Importance sotériologique de la présence du Christ*, „Nouvelle Revue Théologique” 95(1973), s. 263-273.

¹⁸ Por. R. CANTALEMESSA, *La Pascua de la nostra salcacion. Las tradiciones pascuales de la Biblia y del la Iglesia primitiva*, Bogota 2007, s. 109-110.

¹⁹ Por. F. X. DURRWEL, *La Risurrezione di Gesù. Mistero di Salvezza*, Roma 1993, s. 22-23.

²⁰ Por. PAOLO VI, *Iis qui interfuerunt Symposio internationali Romae habito de mysterio Resurrectionis Christi*, AAS LXII (30 Aprilis 1970), n. 4, s. 221.

²¹ Por. J. GNILKA, *Zmartwychwstanie ciała w świetle współczesnej dyskusji egzegetycznej*, „W drodze” 2(1974) nr 4 s. 96.

Apostoł twierdzi, że główną racją naszego zmartwychwstania jest także zjednoczenie z Nim (por. 1 Kor 15, 21-31; Rz 14, 7-9; 1 Kor 12, 12). O sposobie zmartwychwstania mówi Paweł w 1 Kor 15, 36-55. Dusza uwielbiona mocą Ducha Świętego przeniknie ciało z siłą zdolną wyrwać je ze stanu cielesności i skażenia i podporządkuje je sobie, przywracając człowiekowi jego pierwotną harmonię. Zmartwychwstanie jest dziełem Boga Ojca. Jest On głównym podmiotem sprawczym Zmartwychwstania (por. Ga 1, 1; 1 Kor 15, 15; 1 Tes 6, 14; 2 Kor 4, 14; Rz 3, 25). Duch Święty uzdalnia do niego jako Orędownik działający wraz z Chrystusem²². Z tekstów Pawła wynika, że i cały świat będzie uczestniczył w tej „wolności synów Bożych”, jednak nie wiadomo jak (por. Rz 8, 19-22; Ef 1, 10; Kol 1, 19-20)²³.

Misja Kościoła jest stałym czerpaniem swych witalnych sił ze zmartwychwstania. Chrystus Paschalny ukazał się najpierw Apostołom aby posłać ich w celu głoszenia orędzia zbawienia (por. Mt 28, 16-20; J 20, 21). Zapewnia swych uczniów, że pusty grób nie jest już miejscem pobytu Jezusa, ale pozostaje na świadectwo Jego triumfu i zwycięstwa. Dlatego też fakt zmartwychwstania jest siłą witalną całego dzieła ewangelizacji.

Ważnym wydaje się, aby głoszący Słowo Boże skupił się na misterium paschalnym Chrystusa (por. KL 5). Jest wiele sposobów mówienia o zmartwychwstaniu. W przypadku przepowiadania w ramach liturgii pogrzebowej wydaje się słusznym²⁴, ale też zgodnym z intencją zawartą w *Wskazaniach Konferencji Episkopatu Polski*, że rdzeniem homilii powinna być prawda o Zmartwychwstałym, który zwyciężył grzech i śmierć. Wiara w zmartwychwstanie nie jest dodatkiem do wiary w Jezusa Chrystusa lecz jej kwintesencją i istotą²⁵. Centrum jest żywy Jezus który przez misterium paschalne wysłużył ludzkości dar nieśmiertelności²⁶.

Istotne jest aby słuchacz stanął twarzą w twarz z żyjącym dziś Chrystusem, usłyszał Jego słowa i został uzdolniony do powiedzenia Bogu tak²⁷. Ważne jest, aby kaznodzieja podprowadził słuchacza do interpretacji prawdy o zmartwychwstaniu jako dziele Boga Ojca, na mocy którego wierzący mogą uzyskać pewność w przewyciężeniu własnej śmierci²⁸. Jezus Chrystus – Jedyne Zbawiciel „wczoraj, dziś i na wieki” (por. Hbr 13, 8), powinien znajdować się w samym centrum wszelkiego przepowiadania chrześcijańskiego.

---

²² Por. A. HUNT, *With the Risen Lord: François-Xavier Durrwell (1912–2005): A Tribute*, „Australian eJournal of Theology” 7 (June 2006), s. 3-4.

²³ Por. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Rito delle esequie*, Roma 2011, s. 7.

²⁴ Por. P. ROUILLARD, *I riti dei funerali, Anamnesis – i sacramentali e le benedizioni*, vol. 7 Milano 2002, s. 216.

²⁵ Por. W. KASPER, *Jezus Chrystus*, Warszawa 1983, s. 146.

²⁶ Por. C. NISIGLIA, dz.cyt., s. 15.

²⁷ Por. M. BRZozowski, *Kulturowe i historyczne uwarunkowania kaznodziejstwa Tomasza Młodzianowskiego*, Lublin 1988, s. 35.

²⁸ Por. L. SCHEFFCZYK, *Zmartwychwstanie*, Warszawa 1984, s. 300.

On bowiem jest Alfą i Omega (Ap 22, 13) – jest celem ludzkich dziejów, punktem, do którego zwracają się pragnienia historii oraz cywilizacji. Chrystus, którego Ojciec wskrzesił z martwych, wywyższył i posadził po swojej prawicy, ustanawiając Go Sędzią żywych i umarłych. Ożywieni i zjednoczeni w Jego Duchu, ludzkość pielgrzymuje ku wypełnieniu się historii zbawczej, która odpowiada w pełni Bożemu planowi miłości (por. KDK 45).

Zakończenie

Pomimo wielkiego postępu współczesny człowiek czuje się tak samo zagrożony jak ludzie minionych epok. Pomimo wielu wysiłków i zabiegów śmierć nadal mocno zaznacza swoją pozycję w historii rodzaju ludzkiego. Czasem widać, że wiara może spychać ludzi w jak najdalsze i najgłębsze zakamarki ludzkiego intelektu, ale jej brak popycha ludzkość zawsze do absurdu. Dlatego też kaznodzieja mówiąc o tajemnicy zmartwychwstania i podpowiadając odpowiedź wiary winien akcentować, że to każdy indywidualnie winien dokonać wyboru pomiędzy tajemnicą i absurdem²⁹. Życie wieczne, jako ostateczny cel wszystkich ludzkich pragnień, słusznie w *Credo*, znajduje się na końcu wszystkich innych prawd, aby uwierzyć, kiedy mówi się: „wierzę w życie wieczne”. Bóg jest nagrodą i końcem wszystkich ludzkich wysiłków. W życiu wiecznym każdy błogosławiony odnajdzie spełnienie tego, czego pragnął i czego się spodziewał. Powodem jest to, że nic w życiu nie może w pełni zaspokoić ludzkich pragnień, ani też nie istnieje coś, co mogłoby zaspokoić jego aspiracje. Jeśli umieramy stajemy wobec Boga, który nadaje inny sens wydarzeniu śmierci niż tylko ten dramatyczny nadany jej od wieków przez rodzaj ludzki.

W głoszeniu prawd dotyczących umierania i oczekiwaniu na spotkaniu z Bogiem nie jest celem wyjaśnianie bólu, cierpienia rozstania, gdyż jest ono wpisane w ludzką egzystencję. Należy skupić się na ukazaniu prawdy o nowej egzystencji, która się zmienia ale się nie kończy³⁰. Także i w tej perspektywie widać, iż zmienia się optyka spojrzenia na śmierć. Od momentu zmartwychwstania Chrystusa śmierć jest nie tylko karą za grzech, co wewnętrznym skutkiem grzechu, a przymus umierania samą istotą braku wolności. Ludzka wolność dążąc do tego co ostateczne może znaleźć spełnienie tylko w perspektywie wieczności³¹.

Liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego jako dzieło kapłana jest miejscem, gdzie odsłania się misteria życia, męki, śmierci oraz zmartwych-

---

²⁹ Por. E. WISZOWATY, *Zmartwychwstanie centrum chrześcijańskiego przepowiadania*, Olsztyn 1998, s. 6.

³⁰ Por. *Prefacja o zmarłych* nr 59, w: *Mszalik z czytaniem na cały rok*, Poznań 2012, s. 292.

³¹ Por. E. WISZOWATY, dz. cyt., s. 107-108.

wstania Chrystusa. W tej czynności nikt nie może zastąpić szafarza, który *in persona Christi* odsłania misterium Syna Bożego w homilii i prowadzi do mistagogicznego uobecnienia Jezusa w liturgii³². Jeżeli chcemy mówić o naszym zmartwychwstaniu, to nie możemy tego czynić w oderwaniu od Chrystusa. Podstawowym zadaniem kaznodziei jest wzbudzić w słuchaczach pragnienie osobistego przyjęcia Chrystusa zmartwychwstałego oraz głoszenie Jego prawdy i miłości w codziennym życiu. Jezus powinien być obecny w centrum życia każdego wiernego i to w różny sposób³³. Dlatego nadzieja chrześcijańska oparta na wierze w zmartwychwstanie jest istotnym owocem twórczego i owocnego przepowiadania i jest czymś innym niż prosta wiedza o jutrze i pojutrze³⁴. Akcent tej nadziei nie leży w przestrzeni i czasie, ale w jej odniesieniu do osoby Jezusa Chrystusa i pragnieniu Jego bliskości odczuwalnej nawet w tak bolesnym momencie, jak koniec ziemskiego pielgrzymowania.

LA PREDICA AL FUNERALE, TESTIMONIANZA A CRISTO RISORTO

Presente articolo titolato: *La predica al funerale, testimonianza a Cristo Risorto*, è stato scritto in seguito all'Istruzione della Conferenza Episcopale Polacca circa la predicazione durante la Santa Messa. È stato scritto in tre parti dedicati alla riflessione circa il modo di preparare l'omelia e di predicare durante la celebrazione dell'esequie. L'omelia non dovrebbe trasformarsi nell'elogio dedicato al defunto e alle opere svolte durante la sua vita. Pertanto seguendo le disposizioni dell'Istruzione della Conferenza Episcopale Polacca, la base della predica, pronunciata durante la celebrazione funeraria, deve essere la testimonianza dedicata a Cristo Risorto il quale è la fonte della consolazione nei tristi e difficili momenti della scomparsa delle persone.

Parole: Morte, Risurrezione, funerale, predicazione al funerale.

---

³² Por. M. KLEMENTOWICZ, *Głoszenie słowa Bożego podstawowym zadaniem kapłana*, „Sympozjum” 22(2018), nr 2, s. 75.

³³ Por. I. CELARY, *Prawda o zmartwychwstaniu w nauczaniu katechetycznym*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” (2003), nr 2, s. 116.

³⁴ Por. J. RATZINGER, *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*, Poznań 1985, s. 23.